

AUTHOR:
Ph.D. candidate, Faculty of European Studies, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania. E-mail: pmmoldovan@yahoo.com

„complete" a unui text teoretic / literar / confesiv cum este cel de fata, mi se pare greu de acceptat, intelegerea poate continua sa lucreze si mai târziu, si textul este o provocare in acest sens, pentru un parcurs de timp indelungat. De unde poate si ideea fictiunii unei critici punctuale, precise, riguros determinate. Pentru a nu cadea insa in cealalta extrema, cea impresionismului critic trivial, inchei spunând ca lectura unei asemenea carti provoaca interpretari concurentiale, iar turnirul vorbelor despre sensurile deslusite poate intâlni pe cel al vorbelor autorului despre turnirul iubirii. Aceasta intâmplare, coincidenta este si nu este o intelegere, desi are ambele seturi de aparente si „pentru" si „impotriva"
.

Petru MOLDOVAN

Bryan Rennie (ed.), *Changing Religious Worlds. The Meaning and End of Mircea Eliade*

State University of New York Press, Albany, 2001.

Lumile religioase se schimba dupa regulile proprii, iar despre Eliade s-au spus si se vor mai spune multe atât ca persoana, despre legaturile sale politice, cât si ca savant, unde astazi se poate observa un demers mai mult de negare a operei sale in intregime, decât o incercare de analiza coerenta a ei.

Aparitia acestui volum scoate in evidenta faptul ca opera si personalitatea lui Mircea Eliade se afla inca in atentia lumii stiintifice mondiale, aducându-si o contributie obiectiva atât la analiza operei eliadiene, cât si a Profesorului Eliade. La alcatuirea volumului au luat parte unii dintre cei mai importanti cercetatori din sfera istoriei si filosofiei religiei de astazi din spatiul universitar american. Volumul este editat de profesorul Bryan Rennie si propune o tematica diversa, de la critica operei eliadiene, la filosofie, analiza literara, reflectii personale si aplicatii ale operei marelui istoric al religiilor care a fost Mircea Eliade.

Dintre criticii lui Eliade sint prezenti in acest volum trei savanti: Roger Corless, Russell T. McCutcheon si Robert A. Segal. Roger Corless ne propune sa

KEY WORDS:

Mircea Eliade, philosophy of religion, phenomenology, religious studies, history of religions, Brian Rennie

construim depasind "esecul" lui Eliade. In demersul sau arunca o privire de arhitect asupra a doua lucrari eliadiene: *The Eliade Guide to World Religions* si *Essential Writings from Around the World* [lucrare denumita initial *From Primitives to Zen*]. Fara sa aduca prea multe argumente convingatoare ne asigura ca munca lui Eliade este un "rezultat nul". Astfel, desi considera ca un potential cititor nu s-ar prea putea folosi eficient, de aceste doua lucrari mentionate, in cazul in care ar fi pus sa predea un curs de introducere in religie; autorul ramâne la opinia generala conform careia aceste doua lucrari sunt compendiile autoritare ale disciplinei numita istoria religiilor, desi apreciaza ca ele sunt confuze si trimit la confuzii?

Opinia lui Corless este ca doar o abordare polimetodica a *what-would-die-for-systems* adica o combinare de instrumente investigative, din afara istoriei religiilor, impreuna cu metodele specifice istoriei religiilor – specifica conceptiei eliadiene, ne va putea permite in sfârsit sa inchidem era eliadiana cu "demnitate". Iar acest lucru doar pentru a putea ingropa rezultatul nul al muncii sale in vederea unui nou demers care poate permite trecerea spre alte intrebari.

McCutcheon intra in scena direct cu – afacerea Eliade. Asta doar pentru ca este deranjat de faptul ca acest "caz" a ramas in mare masura marginal pentru munca majoritatii cercetatorilor istoriei religiilor. Iar uimirea sa creste in special referitor la faptul ca inca se mai folosesc categoriile eliadiene. Pentru acest autor apar ca semnificante legaturile dintre aparatorii contemporani ai lui Eliade si opera acestuia, precum si caile prin care cercetatorii religiilor au marginalizat unele probleme de context, cum ar fi: puterea, conflictul din studiile religiilor, mitul, ritualul, si inca multe altele. Teza lui Russell T. McCutcheon este ca modalitatea prin care cercetatorii religiei au raspuns la dezbaterea privitoare la Eliade si politica este, ea insasi, reprezentativa pentru tentativele de "de-istoricizare", care, datorita rutinei, considera religia ca o experienta personala autonoma si ireductibila care nu poate fi explicata ci doar descrisa, interpretata, iar, in cele din urma, apreciata in "planul ei de referinta". Astfel, nu este de acord cu lucrarile unor David Cave sau Bryan Rennie sau Carl Olson.

Potrivit lui McCutcheon, jargonul lui Eliade nu face decât sa "adoarma", sa "linisteasca" cititorii intr-o stare de stupoare ne-critica. Prin inchiderea sau sfârsitul "erei Eliade", el intelege in studiul religiilor o re-descriere a problemelor teoretice, a definitiilor, metodelor si datelor. Intr-un cuvânt intelege "re-descrierea" religiei insesi.

La rindul sau, Robert Segal afirma ca pretentia lui Eliade fata de "miturile moderne" nu are o baza solida, deoarece acestea ar trebui sa indeplineasca aceleasi functii ca si acelea ale miturilor traditionale; insa, aceasta pretentie ar fi putin convingatoare, prin urmare si potrivit lui Segal demersul lui Eliade este un esec.

Bryan Rennie, autorul introducerii si al concluziilor acestui volum, apreciaza ca profunda critica lui Corless, insa, doar in problema studiului religiilor la clasa. Noi suntem cauza eseculu, dupa Rennie, deoarece am esuat in folosirea intelegerii pozitiei lui Eliade, sau a altora, in tendinta de a ne construi propria taxonomie. Rennie

conchide ca ar mai exista si posibilitatea ca Roger Corless sa fi "esuat" in inregistrarea importantei gândirii lui Eliade. Coordonatorul acestui volum are o atitudine nuantata fata de McCutcheon, care preia refrenul lui Corless, si contribuie in volum cu cel mai critic articol, dar nu impartaseste cu acesta "parerea" ca demersul eliadian ar fi fost o piedica in dezvoltarea domeniului studiilor religioase.

Robert Segal, pentru Rennie, pleaca de la o eroare de intelegere a demersului eliadian, iar acest lucru il conduce la concluzii gresite. Aceasta neintelegere face posibila interpretarea lui Segal, conform careia miturile moderne nu exista. Rennie scoate in evidenta in mod convingator ca de fapt avem de-a face cu doua definitii ale mitului, cea a lui Segal, dupa care nu pot exista, si este corecta; dar avem si definitia lui Eliade, dupa care prezenta miturilor in lumea moderna este greu de negat.

Critica acestor savanti este una care se inscrie in curentul deja destul de puternic care l-a cuprins pe Eliade si care angreneaza nume foarte importante ale studiilor religioase.

Un alt tip de lectura, cel care accentueaza profunzimea contributiei aduse de cercetarile lui Mircea Eliade, poate fi regasit in analizele lui Tim Murphy care evidentiaza faptul ca accentuarea de catre Eliade a relatiei dintre subiectivitate si hermeneutica se dovedeste a fi fecunda daca este integrata in contextul "turnurii subiective" a stiintelor umane moderne si ale culturii. Aceasta re-contextualizare explica cum "subiectivitatea transistorica", umanismul eliadian, este o forma care intareste conditia de posibilitate a tipului de hermeneutica a religiei pe care a descris-o si practicat-o Eliade. Din punctul de vedere a lui Murphy aceasta este mostenirea lasata de Eliade in istoria studiului religiilor. Cu o singura precizare, Tim Murphy vede studiile religioase ca imbratisind paradigma genealogiei postmoderne ceea ce face sa ne indreptam spre o era post-subiectiva, deci post-Eliade.

Allan W. Larsen este favorabil metodei fenomenologice folosite de Eliade. Pentru acest autor, Eliade reveleaza rezultatul unei dialectici intre ceea ce este "dat" si actul creativ care aduce acel "material" spre beneficiul intelegerii noastre. Maniera aceasta a ascultarii atente si a simpatiei imaginative este poate singura care ne ajuta sa incepem sa intelegem religiile lumii.

Analizind critica lui J. Z. Smith la adresa gindirii lui Mircea Eliade, Carl Olson ii da primului dreptate referitor la neglijarea diferentelor de catre Eliade si pentru accentuarea asemanarilor, insa aceasta nu inseamna ca metoda comparativa nu are un rol viabil si folositor. Printr-o trecere in revista a predecesorilor lui Eliade, Olson precizeaza diferentele si similitudinile care apar dintr-o asemenea analiza. Fata de Corless, Olson apreciaza ca o punere de acord cu faptul ca folosirea de catre Eliade a metodei comparative reprezinta o imbunatatire, mai mare sau mai mica, fata de folosirea aceleiasi metode de catre predecesorii sai nu ne poate conduce la exagerata asertiune conform careia cariera savanta eliadiana a fost un grandios esec.

Mac Linscott Rickets si Rachela Permenter abordeaza opera literara a lui Eliade. Marele biograf ne ofera date despre raspunsul americanilor la proza

eliadiana, precum si la prezenta lui Eliade ca scriitor de fictiune in America, iar Permenter gaseste conexiuni intre romantism si postmodernism, precum si "postmodernismul romantic" la Eliade, caruia ii vede opera literara ca pe un "pod" intre romantism si postmodernism.

N. J. Girardot relateaza despre influenta eliadiana asupra carierei sale academice; trece prin abordarea eliadiana a istoriei comparative a religiilor subliniind si aerul epocii de la sfârsitul anilor '60. Girardot considera ca incapacitatea noastra in a recunoaste importanta operei eliadiene in termenii sai, vine dinspre caderea sau capitularea cererilor mundane ale istoriei, in special cea a defensivei si retardatei istorii a studiului academic al religiei. Opera lui Eliade trebuie apreciata, ne spune cu convingere Girardot, deoarece ea continua sa aiba sens pentru studiul religiilor.

In observatiile sale personale, Wendell Charles Beane reuseste sa scoata in evidenta faptul ca teoriile trebuie sa fie practice in sala de clasa. Dupa analiza lui Rennie, Beane cere aici o reintoarcere a elementului filosofic in istoria religiilor. Este nevoie de o antropologie filosofica si de o filosofie religioasa axata pe fiinta, sens si adevar, asa cum apar acestea in datele istoriei religiilor.

Douglas Allen este de acord ca reinnoirea culturala este posibila prin intermediul hermeneuticii creatoare, ca aceasta schimba fiintele umane moderne si duce la crearea unor noi valori culturale. Fenomenologia si istoria religiilor sunt esentiale pentru iminenta intâlnire sau a dialogului dintre cultura moderna occidentala si cea traditionala non-occidentala. Pe lânga acestea, Allen ne spune ca desi putem invata multe de la Mircea Eliade, putem in acelasi timp sa respingem sau sa reformulam unele din supozitiile sale, principiile metodologice, interpretarile sau judecatile sale, cu alte cuvinte putem fi selectivi in abordarea operei lui.

In *Spatiul sacru si influenta sa in formarea virtutii*, David Cave subliniaza importanta limbajului datorat lui Eliade pentru intelegerea dorului fundamental pentru o viata cu sens. Spatiul sacru, sustine Cave, nu este altceva decât o parte a acestui limbaj, iar intelegerea eliadiana a acestuia ne ajuta in sporirea calitatii umane.

William E. Paden analizeaza in acest volum conceptul de locuire a lumii religioase, precum si caile prin care aceasta poate avea loc. El descopera ca in discursul operei eliadiane sunt mai multe voci, care permit integrarea categoriilor sale intr-un model de studiu comparativ mai larg. Dupa cum subliniaza si Rennie, se poate observa ca Paden impartaseste cu David Cave ideea ca Eliade inca este aplicabil si de folos. Astfel, lumile religioase ar trebui intelese de istoricul religiilor in termenii modului lor de comportament si ai vederilor lor asupra lumii, moduri care sunt parti ireductibile ale locuirii lumilor religioase.

In finalul volumului, Rennie afirma ca cei care cred in gândirea eliadiana si o valorizeaza in mod pozitiv sunt cei care o pot folosi. Exemple se gasesc in volumul de fata: Allen propune reinnoirea personala, Cave cultivarea virtutii, iar Paden compararea locuirii lumilor religioase.

Bryan Rennie incheie cu precizarea referitoare la intelegerea paradigmatica a studiilor religioase, nu foarte bine articulata, insa stabilita, si, cu siguranta, foarte influentata de lucrarile lui Mircea Eliade; iar, dezbaterea din jurul gindirii lui arata ca domeniul este surprinzator de sanatos si coerent.

Lectura acestui volum ne introduce in sfera interpretarilor operei eliadiene, si dupa cum reiese din fiecare articol in dezbatere, domeniul studiilor religioase se muleaza pe cercetarea savanta efectuata de Eliade de-a lungul carierei sale. Iar, daca se poate cere atât de categoric aruncarea ei in trecut, ca fiind depasita, aceasta opera, singura, ramâne vie si fecunda.

Luiza Palanciuc

Jean-Claude MILNER, *Les penchants criminels de l'Europe démocratique*

Paris, Éditions Verdier, Collection « Le séminaire de Jérusalem », 2003, 157 p.

Cartea lui Jean-Claude Milner, *Inclinatiile criminale ale Europei democratice* [*Les penchants criminels de l'Europe démocratique*], aparuta in 2003 la Editura Verdier si primita cu mare rezerva, este centrata pe problema evreiasca; „la question juive" – expresie celebra, *axa a lumii*, lasa de inteles Milner, a carei realitate ori metafora a persistat de-a lungul secolelor, este aici si cea in jurul careia se invirte in continuare Europa democratica, Europa recenta, unificata (sau, in orice caz, aflata pe drumul unificarii), cea care ar vrea sa faca abstractie de insusi substantivul „evreu", caci acesta o incomodeaza, o arunca intr-o multitudine de stupefactii ontologice sau o pune in situatia (dezagreabila) de a valida formele cele mai perverse ale unei ideologii invizibile. Eseul lui Milner este de o mare gravitate si profunzime, nu numai